

3 de març del 2011

Presentació, per part de l'Idescat, de la publicació
Anàlisi de la fecunditat a partir de l'Enquesta demogràfica de Catalunya 2007

L'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) va dur a terme l'Enquesta demogràfica de Catalunya l'any 2007 amb un doble objectiu: d'una banda, actualitzar les variables sociodemogràfiques del Cens del 2001 i, de l'altra, proporcionar informació detallada sobre l'evolució dels components del creixement demogràfic per tal d'estudiar les causes i les conseqüències dels canvis recents enregistrats en la població de Catalunya.

El monogràfic que presentem avui, *Anàlisi de la fecunditat a partir de l'Enquesta demogràfica de Catalunya 2007* estudia l'evolució dels comportaments de fecunditat, amb especial atenció al retard en l'edat a la maternitat i a l'augment de la infecunditat. També es posa en relleu la importància de la immigració, que en els últims anys s'ha traduït en l'arribada de dones amb comportaments diferents dels de les autòctones.

L'autor de l'estudi és el professor Daniel Devolder, un investigador amb àmplia experiència i un dels experts europeus més reconeguts en el camp de l'anàlisi demogràfica de la fecunditat. És doctor en Economia per l'Institut d'Études Politiques de París, investigador del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) de la Universitat Autònoma de Barcelona i professor del Departament d'Economia i Història Econòmica d'aquesta Universitat.

Anàlisi de la fecunditat a Catalunya

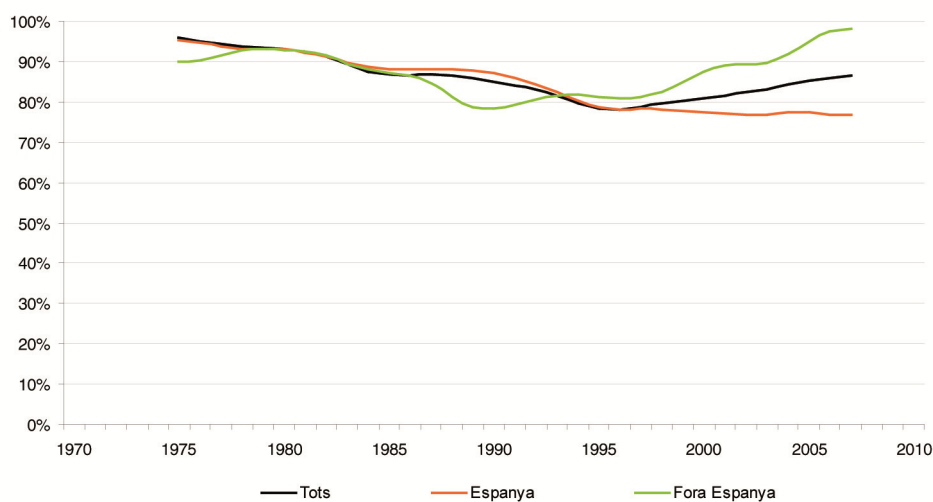
Evolució en el temps de la fecunditat i d'alguns dels seus possibles factors explicatius, relacionats sobretot amb la formació de la unió

El 23% de les dones autòctones en edat fèrtil de Catalunya no tenen fills, un percentatge dels més alts d'Europa

La probabilitat de tenir un primer fill és molt diferent segons el lloc de naixement de les dones. Hi ha una situació de dualitat, entre les dones autòctones (nascudes a Espanya i residents a Catalunya), i les immigrants (nascudes fora d'Espanya). En el cas de les autòctones, la proporció de dones que no tenen fills, és a dir la infecunditat, sobrepasa el 20% des de la segona meitat dels anys 1990 i s'ha estabilitzat en els últims anys en aproximadament un 23%. És un nivell alt, sobrepasat a Europa per pocs països, per exemple Alemanya, Àustria o Suïssa, on la infecunditat se situa entorn del 25%.

Per altra banda, i de forma oposada, s'observa que la infecunditat de les dones immigrants és baixa i es redueix en l'actualitat, fins a arribar a nivells que corresponen al mínim biològic.

Gràfic 1. Probabilitat de tenir un primer fill, segons el lloc de naixement de les dones, per a naixements del període 1975-2007

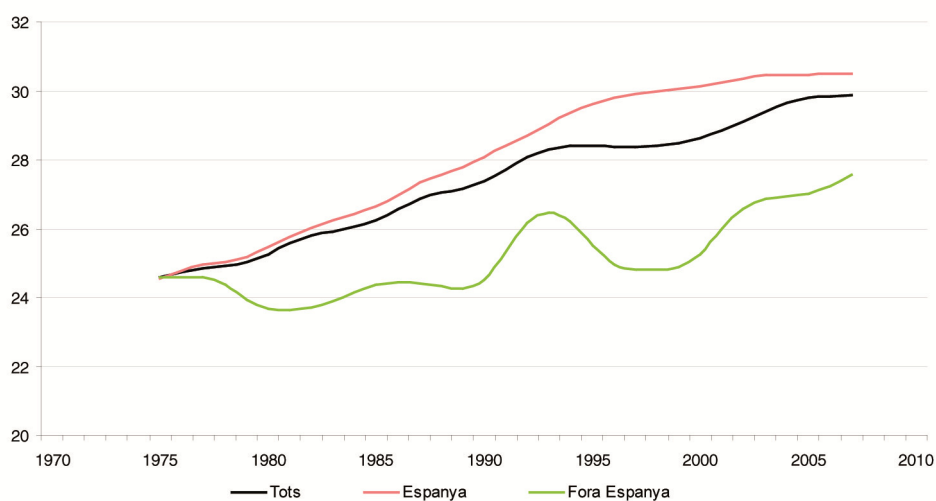
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

L'elevada edat mitjana de les dones autòctones a la primera maternitat, 30,5 anys, és la principal causa de l'alt nivell d'infecunditat

L'alta infecunditat de les dones autòctones s'explica en gran part pel retard de l'edat a la primera maternitat de les dones, que sobrepassa els 30 anys. En aquest context, el fet que el nivell d'infecunditat de les autòctones s'hagi estabilitzat es deu probablement al recurs a les tècniques de reproducció assistida, com els tractaments hormonals i la fecunditat in vitro, ja que la proporció de dones amb un nivell baix de fertilitat augmenta significativament després dels 35 anys.

Per altra banda, la molt baixa proporció de dones immigrants sense fills s'associa –i s'explica en part– amb l'edat de la primera maternitat, que és aproximadament 3 anys menor que l'edat de les autòctones.

Gràfic 2. Edat a la primera maternitat per a les dones segons el lloc de naixement, per a naixements del període 1975-2007

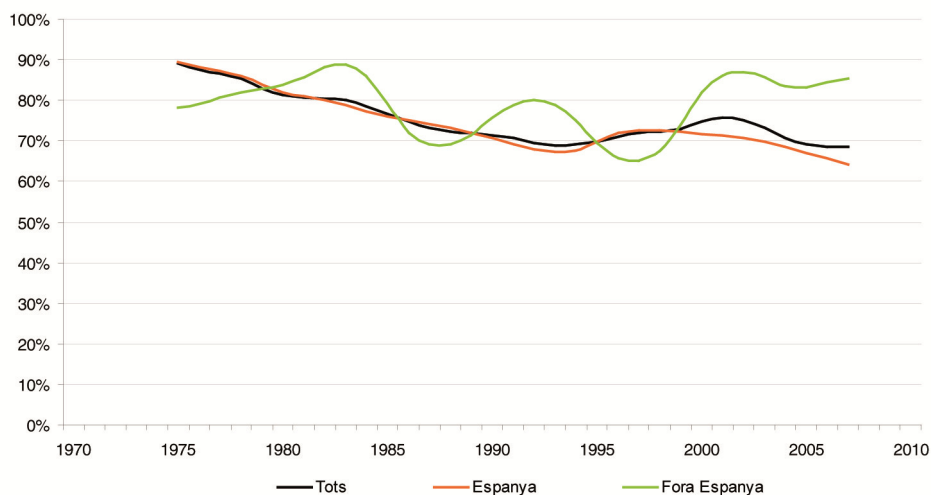
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

La probabilitat de tenir un segon fill és del 65% per a les dones autòctones i del 85% per a les estrangeres

La dualitat de situacions per al primer fill s'observa també en la propensió a tenir segons, tercers o més naixements, però probablement amb menors efectes sobre la vida de les persones i les seves famílies que el fet de tenir o no tenir fills. Així, la probabilitat de tenir un segon fill és del 65% per a les dones autòctones i del 85% per a les estrangeres. Les diferències més importants entre autòctones i immigrants existeixen a partir del tercer fill, en la mesura que la tendència a tenir famílies nombroses per part de les immigrants és del 40%, el doble que la de les dones autòctones.

Per altra banda, la propensió a tenir segons naixements per al total de dones s'ha reduït des del 80% a principis dels anys 1980, a un 70% en els anys 2000. I, les propensions per al tercer o el quart fill es redueixen en el mateix període del 40% al 20%, és a dir a la meitat del seu nivell anterior.

Gràfic 3. Probabilitat de tenir un segon fill, segons el lloc de naixement de les dones, per a naixements del període 1975-2007

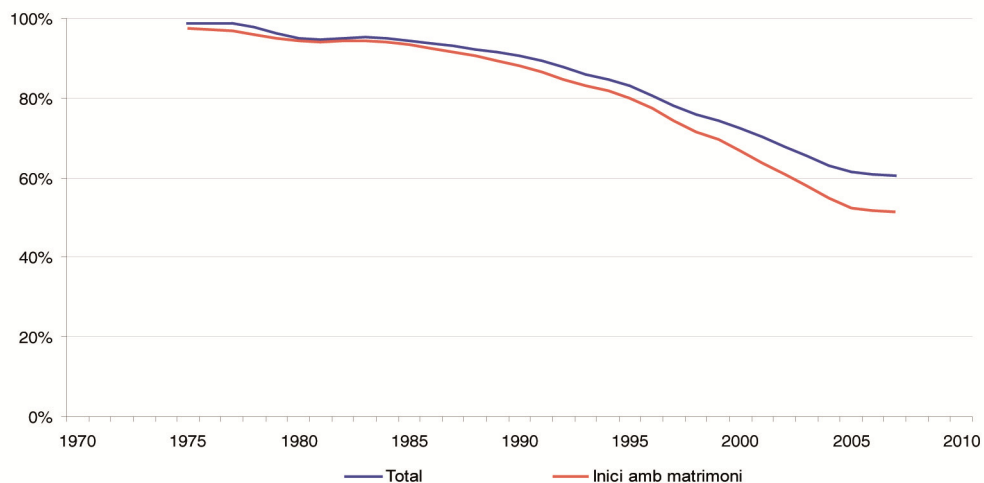

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

Prop d'un 40% de les primeres unions que comencen avui dia són unions consensuals que després no es transformaran en matrimonis

Des del final dels anys setanta s'ha reduït a gairebé la meitat la proporció d'unions que comencen com a matrimoni (va passar del 97% l'any 1975 a una mica més del 50% actualment) o, de manera més general, d'unions que comencen o es transformen més tard en matrimoni (del 98% al 60%). Això significa, complementàriament, que prop d'un 40% de les primeres unions que comencen avui dia són unions consensuals que després no es transformaran en matrimonis.

Gràfic 4. Proporció de primeres unions per matrimoni

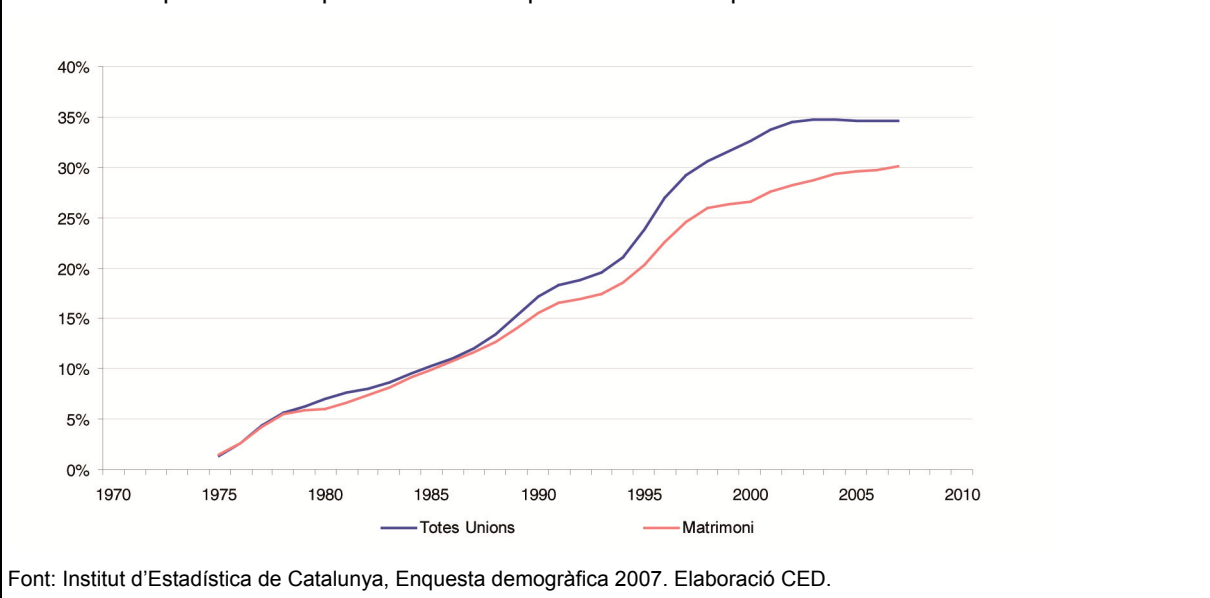

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

La propensió a la separació és menor per als matrimonis que per al conjunt de les unions

La proporció de separacions va augmentar de manera continuada des dels anys setanta fins a situar-se a partir del 2000 al voltant del 35% de l'efectiu inicial de les unions. S'observa també que la propensió a la separació és menor per als matrimonis (un 30% l'any 2005) que per al conjunt de les unions. En efecte, les unions consensuals tenen una propensió a la separació més gran que els matrimonis, amb valors que oscil·len al voltant del 50% en les últimes dècades, però amb tendència a reduir-se en els últims anys.

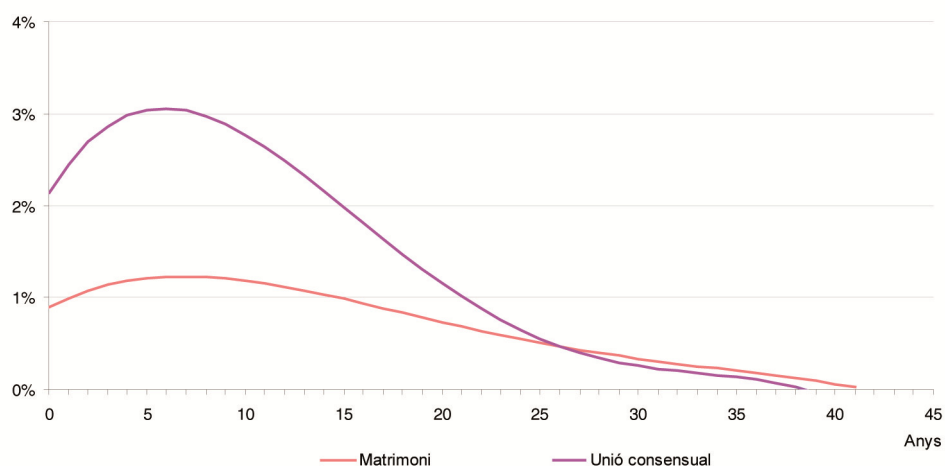
Gràfic 5. Proporció de les primeres unions que acaben en separació

L'augment de les separacions és un factor determinant de la reducció de la primomaternitat

Hi ha un nombre important d'unions que se separen just després d'iniciar-se: durant els 15 primers anys, cada any més de l'1% dels matrimonis, i més del 2% de les unions consensuals acaben amb una separació. Tenint en compte que les parelles solen tardar entre 5 i 10 anys a tenir la seva descendència, podem afirmar que, de manera molt aproximada, entre el 5% i el 10% dels matrimonis, i entre el 10% i el 20% de les unions consensuals s'interrompen abans que aquestes persones hagin tingut els fills que podien desitjar.

Gràfic 6. Risc de separació de les primeres unions, per anys de durada i per tipus d'unió (dades del període 1996-2005)

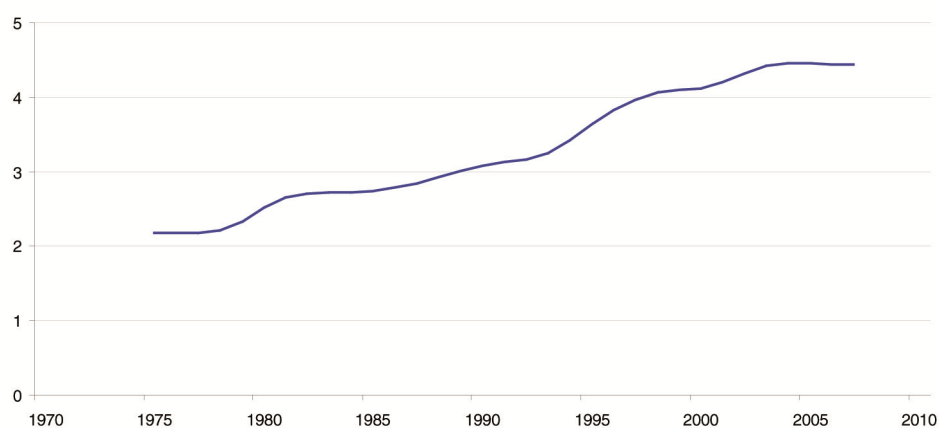

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

El temps d'espera de les parelles per tenir un primer fill s'ha duplicat entre el 1975 i l'actualitat

Un factor addicional que podria explicar per què les separacions contribueixen al descens de la probabilitat de tenir un primer fill, per a les dones que viuen en unió, és l'augment del temps que tarden a tenir-lo. El temps d'espera de les unions per tenir un primer fill s'ha duplicat entre l'any 1975 i l'actualitat. Aquest temps de vida sense fills de les unions es deu òbviament a l'ús de mètodes contraceptius abans de tenir fills, una cosa totalment nova en relació amb el comportament de les unions fa 30 anys.

Gràfic 7. Temps mitjà d'espera entre la formació de la primera unió i el primer naixement viu

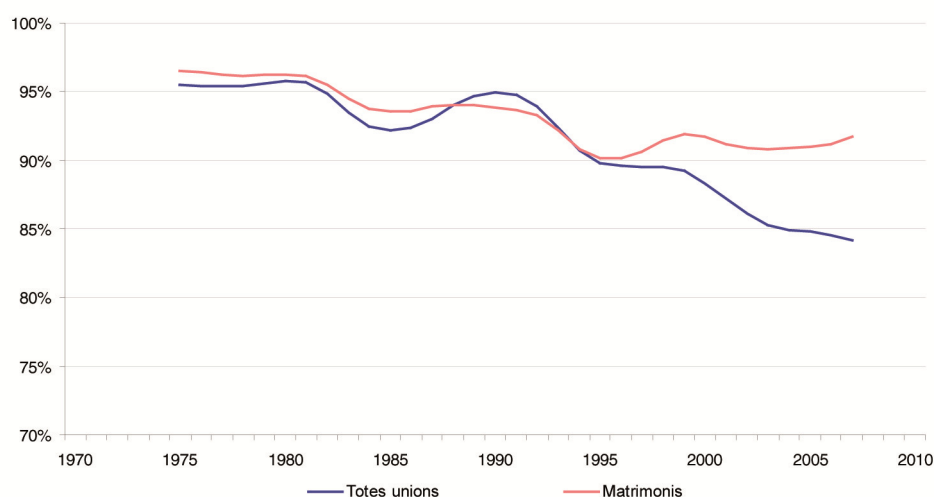
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

La probabilitat de tenir un primer fill és més elevada per a les dones casades

L'anàlisi dels canvis en les característiques de les unions a Catalunya en les últimes dècades i, concretament, l'extensió de la cohabitació com a forma habitual d'entrada en unió, així com l'augment de la tendència a la separació, mostra que afecten notablement la propensió a tenir fills.

La probabilitat de tenir un primer fill és més elevada per a les dones que van iniciar la unió amb matrimoni (92%) que per al total d'unions (84%). Des de l'any 1975, en què aquesta probabilitat era del 95% per al total d'unions, s'ha reduït actualment al 85%. S'observa que el descens d'aquesta probabilitat és menor per a les unions que es van iniciar amb un matrimoni.

Gràfic 8. Evolució de la probabilitat de tenir un primer naixement viu per a les dones en la seva primera unió

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

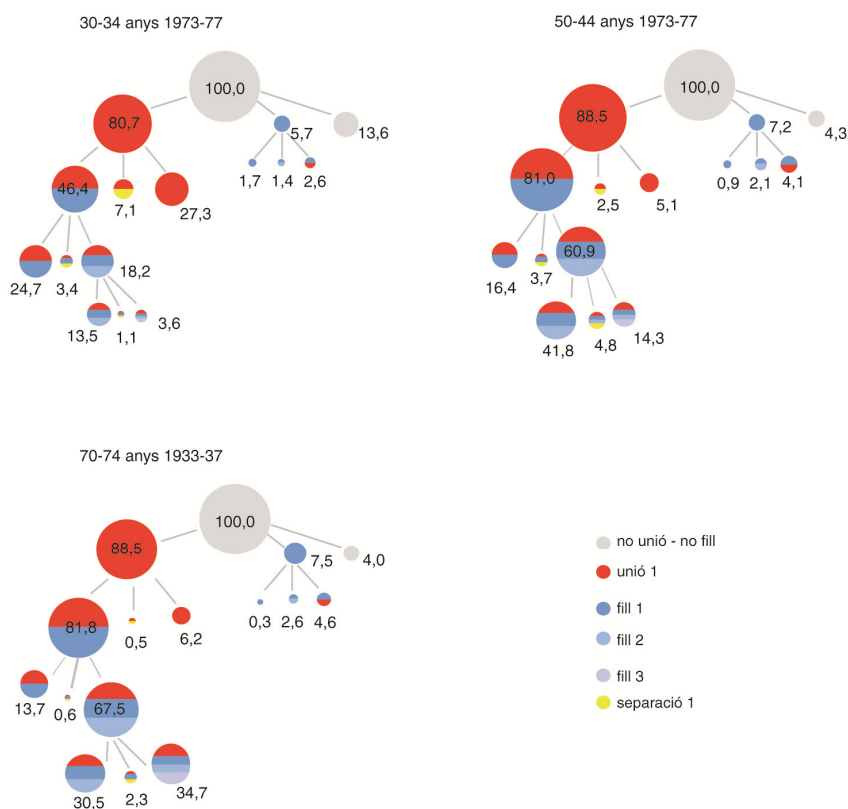
Fecunditat i formació familiar de les generacions

Estudi del ritme de la formació de la família i les seves diferències entre generacions

La família amb dos fills és el més habitual per a les generacions més joves mentre que les antigues passaven per la família amb tres fills

Els diagrames generacionals mostren que la seqüència més habitual per a la generació corresponent a les dones de 50 a 54 anys és primer formar una unió (88,5% del total de les dones), després tenir un primer naixement viu (81%), seguit d'un segon (60,9%) i després cap altre esdeveniment (41,8%). La seqüència més habitual era molt semblant per a les dones de 70 a 74 anys, amb només una diferència al final: l'opció majoritària era tenir un tercer naixement viu per al 34,7% de les dones. Aquesta seqüència associada a parelles amb dos fills no és l'opció majoritària per a la generació de 30 a 34 anys: només el 18,2% de les dones d'aquest grup han passat per aquest estat. Això s'explica òbviament perquè aquestes dones, a diferència dels altres dos grups, encara no han acabat la seva vida reproductiva. Però una altra raó important és el pes de les separacions: més de l'11% (7,3%+3,4%+1,1% en el diagrama) de les dones de la generació més jove ja s'havien separat una vegada, una xifra similar a la de la generació de 50 a 54 anys, però considerablement superior a la proporció del 3,4% per a la generació anterior. Una part significativa de les dones separades que formen noves unions té fills, però en proporcions menors que les dones que no s'han separat. En aquest sentit l'augment de les separacions contribueix al descens de la fecunditat.

Gràfic 9. Diagrama de seqüència del cicle de vida familiar, per a tres grups generacionals

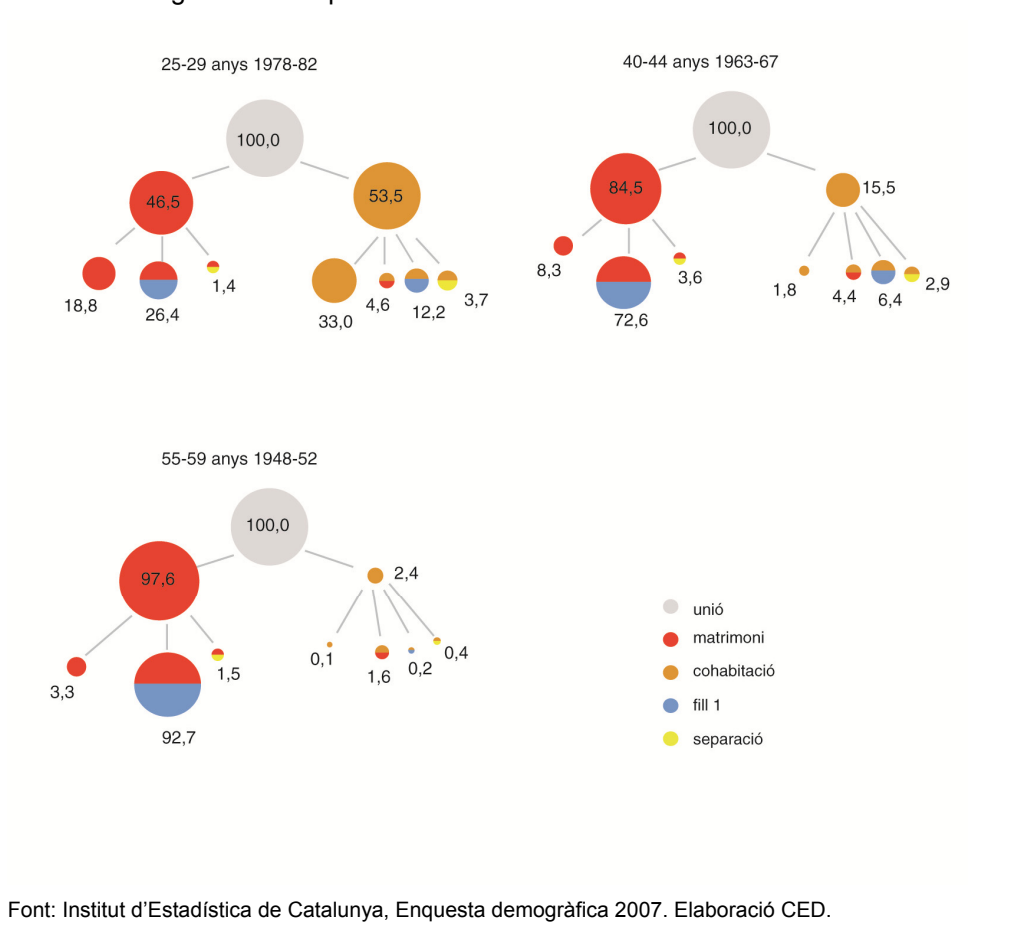

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

L'augment de les unions consensuals en detriment del matrimoni afecta la fecunditat

Un altre canvi important, susceptible d'afectar la fecunditat, és l'augment de les unions consensuals en detriment del matrimoni. Es percep amb claredat la transició a la unió consensual, no només com a manera habitual d'iniciar una unió, sinó com a forma de vida habitual de les parelles, sense que la unió es converteixi després en matrimoni. Així, s'observa una primera transició per a les dones al voltant dels 40 anys: més del 15% de les seves unions es van iniciar sense matrimoni, mentre que per a les majors de 45 anys això ocorre en menys del 5% dels casos. La segona transició s'observa per a les dones de menys de 30 anys, per a les quals la majoria de les unions ja s'inicien fora del matrimoni. Un altre aspecte rellevant d'aquestes transicions és que les unions consensuals actuals no es transformen normalment en matrimoni. Per exemple, per a la generació 1948-52, més de la meitat de les persones que vivien en unions consensuals es casaven abans de tenir un primer naixement. En canvi, per a les generacions 1978-82, tenir un fill sense casar-se és una seqüència tres vegades més probable (12,2% del total de les unions) que la seqüència de casar-se després d'haver format una unió consensual (4,6%).

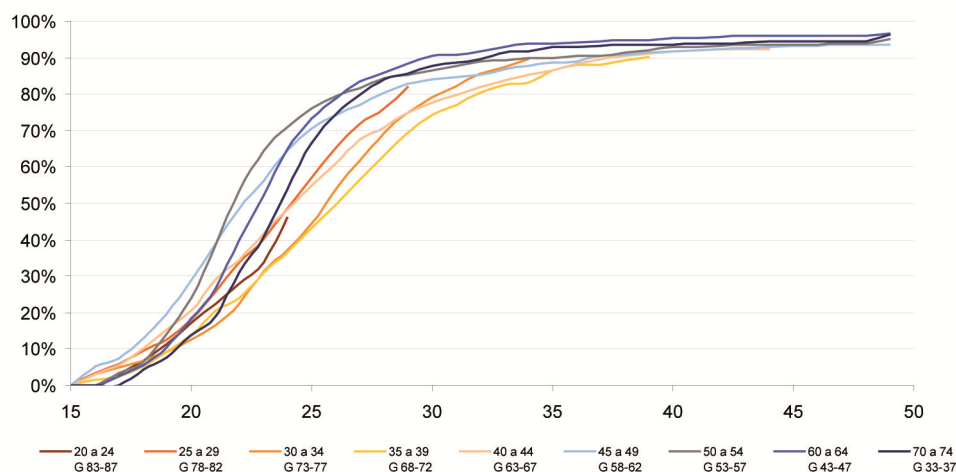
Gràfic 10. Diagrama de seqüències dels matrimonis i les unions consensuals

La proporció de dones que han format almenys una unió als 50 anys és estable entre generacions, tot i l'augment de l'edat a la primera unió

La primera etapa del cicle de vida familiar coincideix generalment amb la formació de la primera unió, tant si aquesta s'inicia amb un matrimoni o amb una unió consensual. Fins i tot la gran majoria de dones que tenen un embaràs o un naixement sense unió prèvia acaben formant-ne una. No obstant això, s'observa un retard del calendari per a les generacions de dones de menys de 45 anys en el moment de l'enquesta, en relació amb les generacions més velles. Aquest retard es tradueix en diferències importants quant a les proporcions de dones en unió als 25 anys: més del 70% de les dones de més de 45 anys havien entrat en unió abans d'aquesta edat, mentre que menys del 50% de les dones de 30 a 39 anys ho havien fet a aquesta mateixa edat. Malgrat tot, aquest retard del cicle de vida familiar no afecta la intensitat de la formació de la unió perquè la proporció de dones que han format una unió abans dels 50 anys és estable entre generacions.

Gràfic 11. Dones segons edat actual i edat en la primera unió (matrimoni i unió consensual).
 Percentatge acumulat

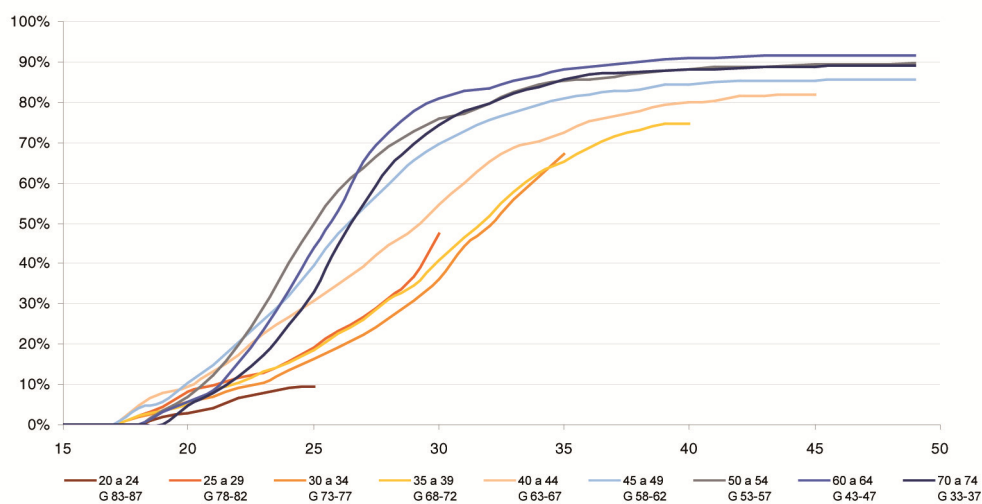
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

L'endarreriment de l'edat de la maternitat fa que el nivell de la infecunditat es dupliqui entre les generacions nascudes a mitjan anys cinquanta i a mitjan anys setanta.

El retard d'entrada a la unió de les generacions més joves no afecta la intensitat de la formació de la unió, però sí que afecta la fecunditat d'aquestes dones a causa de condicionaments biològics que dificulten la maternitat després dels 35 anys.

Aquesta és la causa de l'augment important de la demanda d'ajudes mèdiques per a la reproducció observat a Catalunya en els últims anys, que aconsegueix frenar l'augment de la infecunditat, però de moment no permet reduir-ne els nivells.

Gràfic 12. Dones segons edat actual i edat en tenir el primer fill nascut viu. Percentatge acumulat

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

Fecunditat de les dones immigrants nascudes a l'estranger

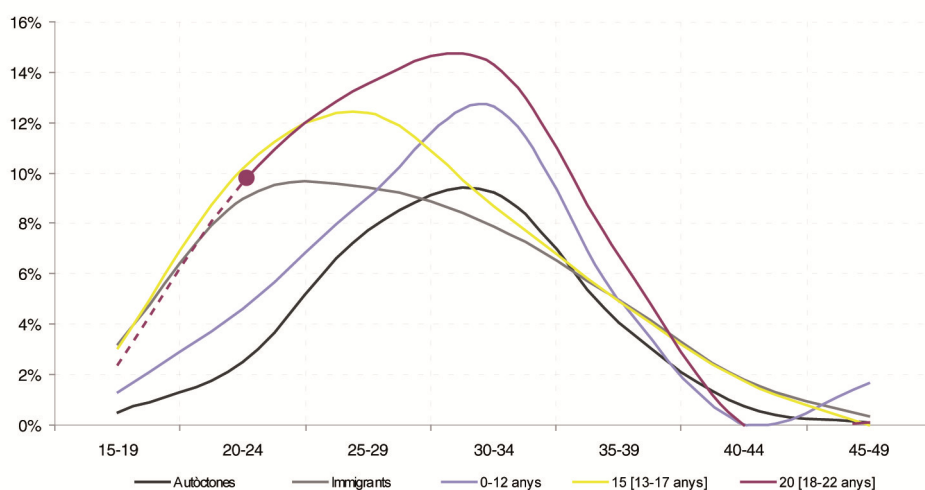
L'edat d'arribada de les dones immigrants afecta directament els comportaments de fecunditat

Aquesta enquesta permet mesurar amb precisió els efectes de la migració sobre els comportaments de les dones estrangeres i tenir en compte els anys de residència a Catalunya. Aquesta informació és bàsica per conèixer els efectes de l'assimilació i de la integració de les dones immigrants a les normes de comportament del lloc de destinació.

El primer grup són dones arribades abans dels 13 anys, i que, per tant, van passar aquí gran part de la seva infantesa. El calendari de la seva fecunditat, així com el seu nivell durant l'adolescència són similars als de les autòctones. L'única diferència important és en el nivell total, més elevat que el de les natives: una mitjana d'1,7 naixements vius per dona. Això mostra un procés d'assimilació de les pautes de comportament que no és total, però sí que representa un pas considerable, ja que aquestes dones immigrants reproduïxen el tret definitori més important de la fecunditat catalana: el seu caràcter tardà.

Les dones arribades durant la primera fase de la seva adolescència, entre els 13 i els 17 anys, han passat almenys tota la seva infantesa al seu país d'origen i la seva migració es va produir just abans de l'inici de la seva vida reproductiva. Les diferències amb el grup anterior són notables: un calendari molt més jove, un nivell de fecunditat adolescent més elevat i un nivell mitjà total de 2,05 fills. Aquesta diferència de 5 a 10 anys en l'edat d'arribada, en relació amb el grup anterior, mostra un procés d'adaptació menor.

Gràfic 13. Fecunditat per edat de dones autòctones i de dones immigrants des de l'estranger, segons edat d'arribada (dones arribades amb menys de 23 anys)

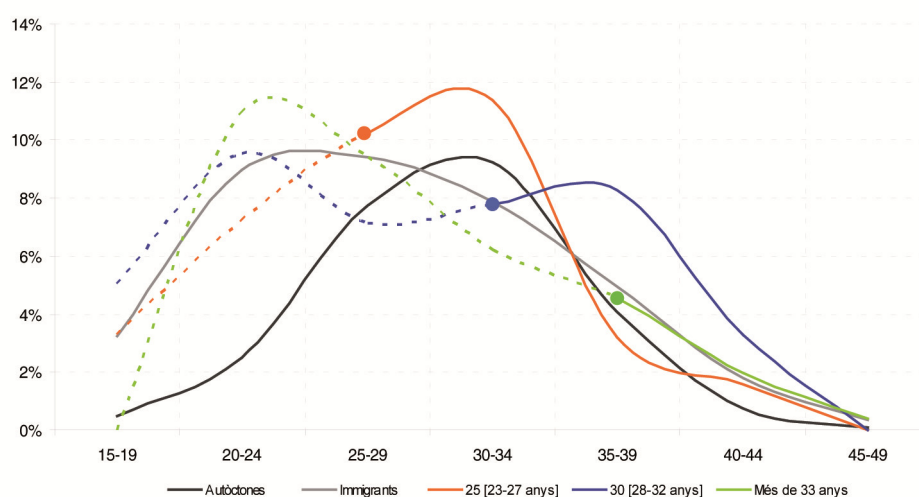
Nota: La línia de punts indica el període previ a la migració, mentre que la línia sòlida indica el període posterior a la migració per a cada grup d'edat d'arribada a Espanya. Autòctones es refereix aquí a dones nascudes a Espanya i residents a Catalunya en el moment de l'enquesta. Dades del període 1986-2006, sense factors d'elevació.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

A les dones arribades al voltant dels 20 anys, la migració afecta directament el seu comportament de fecunditat. Són dones amb un procés bàsic de socialització que es va produir íntegrament al país d'origen, i que van tenir temps de formar una unió i de tenir algun naixement. Però el moviment migratori va afectar el desenvolupament normal del cicle reproductiu, cosa que s'observa en una menor fecunditat abans dels 25 anys que la del grup anterior, i sobretot en el fet que el nivell de fecunditat assoleix un màxim al voltant dels 31 anys; això es podria explicar per un retard a causa de la interrupció de la vida reproductiva associada al procés migratori. El nivell de la fecunditat total d'aquestes dones és el més elevat dels sis grups de dones: 2,8 fills de mitjana.

Per a les dones arribades entre els 23 i els 27 anys, el nivell de fecunditat en l'origen és clarament inferior al de la resta de les dones immigrants, com a conseqüència del que es podria considerar un efecte d'anticipació de la migració. En conseqüència, la fecunditat per edat continua pujant fins als 31 o els 32 anys, com era el cas del grup de dones arribades entre els 18 i els 22 anys. El nombre d'anys de més baixa fecunditat, conseqüència d'un efecte d'interrupció lligat al procés migratori, és més gran que per a aquest últim grup, cosa que podria explicar que el seu nivell de fecunditat total sigui menor: 2,35 fills de mitjana.

Gràfic 14. Fecunditat per edat de dones autòctones i de dones immigrants des de l'estranger, segons edat d'arribada (dones arribades amb 23 anys i més)

Nota: La línia de punts indica el període previ a la migració, mentre que la línia sòlida indica el període posterior a la migració per a cada grup d'edat d'arribada a Espanya. Autòctones es refereix aquí a dones nascudes a Espanya i residents a Catalunya en el moment de l'enquesta. Dades del període 1986-2006, sense factors d'elevació.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Enquesta demogràfica 2007. Elaboració CED.

Per a les dones arribades entre els 28 i els 32 anys, s'observen molt clarament els efectes del que podria ser novament un efecte d'anticipació: la fecunditat fins al grup d'edat de 20 a 24 anys té un nivell similar a la resta de les immigrants, però cau notablement als 25-29 anys i després puja amb força entre els 35 i els 39 anys. Aquestes dones redueixen la seva fecunditat al país d'origen i després, un cop s'han establert a Catalunya, recuperen gran part de la fecunditat retardada, amb un nivell total final de 2,44 fills de mitjana.

Finalment, el grup de dones arribades després dels 33 anys presenta trets singulars: la seva fecunditat segueix una pauta per edat precoç, pròpia del grup de les immigrants, però el nivell de la seva fecunditat durant l'adolescència és considerablement més baix. Després la seva fecunditat decau fins als 35 anys, i es recupera lleugerament després de l'arribada a Catalunya. Es tracta d'un grup atípic, per al qual és possible que el procés migratori sigui una conseqüència no només de l'efecte d'anticipació, sinó també d'una situació familiar difícil, que es reflectiria en la caiguda del nivell després de l'edat de 25 anys, molts anys abans de la migració.

<http://www.idescat.cat/premsa/>